

Ampt Epe

Nr 146 – maart 2004

REDACTIE: Wim van 't Einde, Dennenweg 15, 8172 AH Vaassen,
telefoon (0578) 57 65 51, e-mail wim@vanteinde.nl

Het blad verschijnt 4 keer per jaar en wordt gratis toegezonden aan de leden van de Historische Vereniging 'Ampt Epe'

'AMPT EPE' HISTORISCHE VERENIGING EMST - EPE - OENE - VAASSEN

De vereniging stelt zich onder meer tot doel:

- het opwekken en versterken van de belangstelling voor de geschiedenis van Emst - Epe - Oene - Vaassen

Lidmaatschap € 11,50 per jaar

Bestuur:

Voorzitter:	E. de Jonge Hanendorperweg 74, 8166 JJ Emst Telefoon (0578) 66 22 08 voorzitter@ampt-epe.nl
Secretaresse:	Th. te Riele-ter Laak Dorpsstraat 12 – 8171 BP Vaassen Telefoon (0578) 56 06 54 secretaris@ampt-epe.nl
Penningmeester:	M.L. Endendijk Molenpad 1, 8162 ZH Epe Telefoon (0578) 61 30 78 penningmeester@ampt-epe.nl
Leden:	W.J. van 't Einde H. Kloeze-man

Giro: 119.40.15 ten name van penningmeester 'Ampt Epe'
I.S.S.N. nr 1383-2026

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van „Ampt Epe”.

Ampt Epe

maart 2004

Een terug- en vooruitblik

van de voorzitter

Zoals aankondigd werd op donderdag 29 januari onze website geopend door wethouder Jan Berkhoff. De site - zoals u wellicht al ontdekt hebt- staat vol met interessante gegevens, die dankzij diverse leden binnenkort alweer aangevuld wordt. Ik hoop dat het een aantrekkelijke aanvulling wordt op ons orgaan en wil met name Wim van 't Einde en Gerrit Kouwenhoven danken voor hun inzet voor www.ampt-epe.nl!

Maar er is meer. Er wordt serieus nagedacht over een erfgoedplatform voor de gemeente Epe. De leden van diverse cultuurhistorische verenigingen en stichtingen hebben de intentie uitgesproken om tot meer samenwerking te komen. En dat is een goede zaak, want zoals een oud spreekwoord zegt: eendracht maakt macht. Ook is er voorgesteld om een gemeenschappelijke agenda voor cultuurhistorische zaken en evenementen te maken. Hierbij zou de nieuwe website een rol kunnen spelen.

In maart kunt u deelnemen aan een excursie naar nieuw ontdekte archeologische monumenten in Schaveren. Het bestuur hoopt dat velen van u meedoen. Vaak biedt zoiets -al wandelend- de gelegenheid ideeën uit te wisselen of uw mening over de vereniging te ventileren. En mocht u verhinderd zijn; in april hebben we een genealogische dag op het programma staan. Wellicht wilde u altijd al weten hoe u een stamboom kunt opzetten of nagaan of er ooit iets is gepubliceerd over uw familie. Ik zou zeggen grijp uw kans en bezoek de Eper gemeentewoning. De vereniging Veluwe Geslachten en de werkgroep genealogie willen u vast goede raad geven of u op weg helpen.

Evert de Jonge, voorzitter@ampt-epe.nl

Mededelingen

Kopij- en verschijningsdatum volgende nummer

De kopij voor de volgende nummer van Ampt Epe moet uiterlijk 15 mei as. binnen zijn.

Het volgende nummer verschijnt medio juni.

Herdruk 'De Cannenburgh en zijn bewoners'.

De stichting Vrienden der Gelderse Kastelen overweegt een herdruk van het rijk geïllustreerde boek dat 296 bladzijden telt en € 39,95 gaat kosten. Belangstellenden kunnen tijdens kantooruren intekenen via telefoonnummer (0578) 571292. Het boek verschijnt april 2004. De intekenaren krijgen een gratis exclusieve rondleiding aangeboden op de Cannenburgh, waarbij gedeelten van het kasteel die normaal niet toegankelijk zijn, worden getoond.

Erfgoedplatform

Samen met museum Hagedoornsplaatse, de bijenvereniging Epe, St. Maartensgilde, St. Anthoniegilde en de Veluwe Bekenstichting wil onze vereniging een erfgoedplatform oprichten om tot meer samenwerking te komen. In maart zullen onder andere doelstellingen worden geformuleerd, waarna de uiteindelijke oprichting in het voorjaar gestalte kan krijgen.

Archeologische vondsten in Emst

27-3-2004, *aanvang: 14.00 uur, kosten 3 euro p.p..*

Excursie o.l.v. dhr. C. van Baarle naar de nieuwe archeologische vondsten in Emst.

We verzamelen ons in restaurant 'de Veluwe Wagen' Oranjeweg 67, Emst. Er is parkeergelegenheid achter het restaurant. De kosten bedragen 3 euro per persoon. Daarvoor krijgt u koffie of thee en gebak aangeboden. U kunt betalen bij binnenkomst. Vanaf het restaurant wandelen we ongeveer 1,5 kilometer naar het terrein van

de archeologische vondsten. We adviseren u warme kleding en evt. wandelschoenen en laarzen aan te trekken.

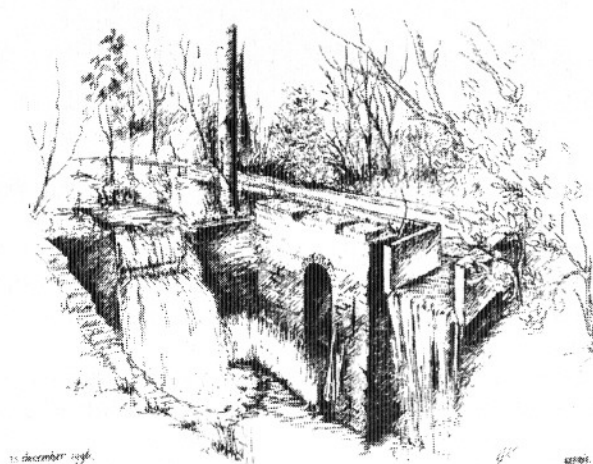
Genealogische dag in Epe

24-4-2004, *aanvang 10.00 uur, gratis toegang:*

Genealogische dag in samenwerking met Vereniging Veluwe Geslachten in de gemeentewoning aan de Stationsweg in Epe. (zie voorwoord)

Pentekeningen

De komende nummers zult u regelmatig verkleinde pentekeningen van Gerrie Noordijk, een Vaassens kunstenaar, aantreffen. Wanneer u in haar verdere werk geïnteresseerd bent kunt u contact opnemen met de redactie. Hieronder de eerste in de reeks: Een tekening van de bevroren waterval bij de vroegere watermolen 'het Kraaiennest' in Vaassen.

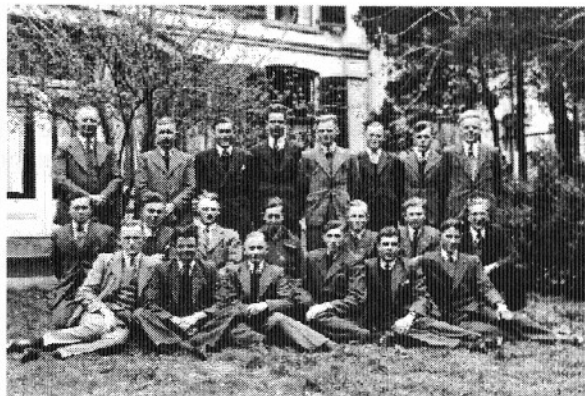

Reactie van onze lezers

Jannes Riphagen

In Ampt Epe, nummer 145 stond een verslag van villa Vijvervreugd en dat hier in verschillende scholen waren gehuisvest.

Hierbij een foto van de examenklas van de lagere landbouwschool die daar ook nog even was gevestigd.

Dit was de klas die in de oorlog is gevormd na het stichten van de lagere landbouwschool, later gehuisvest in de oude huishoudschool aan de Dwarsweg tegen over café Kromdijk. Hoofd en leraar aan deze school was de heer G.J. van Sloten uit Elspeet die later aan de Tongerenseweg woonde.

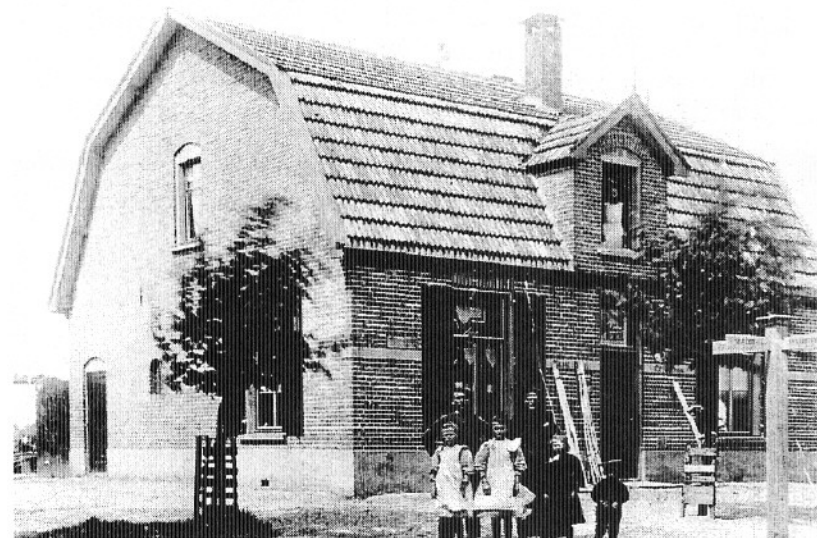
Ik weet niet of de namen van de leerlingen nog ergens in de archieven zijn te vinden. Ik weet ze niet allemaal meer.

Wilt u ook reageren op een artikel: stuur even een mailtje naar redactie@ampt-epe.nl of een brief aan Wim van 't Einde, Dennenweg 15, 8172 AH Vaassen.

Herinneringen uit het verleden (4)

Henk Kloezeman

Even terug in de tijd, wij stappen binnen in de kruidenierswinkel "de Viersprong" van Wolter Tellegen gelegen aan de Hoofdweg hoek Hanendorperweg in Emst. Dit pand winkel/woonhuis is gebouwd in 1907.

Wolter Tellegen was gehuwd met Johanna Louise Berkhoff. Uit dit huwelijk werden vijf kinderen geboren (vier dochters en een zoon) Anne, Nel, Jannetje, Wouw en Johan. Wolter Tellegen was iemand die goed gedichten kon maken, ook kon hij goed met schoolkinderen overweg. Aan de binnenkant van de winkel deur had die een mooie gekleurde glasplaat met de tekst "Raad eens wat hier achter staat?" (Omdraaien), "Eerst betalen voor men de deur uit gaat!". In de winkel verkocht hij geluks toffees voor 1 cent. Bij enkele zit onder het wikkeltje een

strookje papier waarop vermeld staat welke prijs je hebt. Dat kon variëren van een toffee tot een toverbal, die laatste prijs is wel het einde. Ook stonden er stopflessen met stroopsoldaatjes en zoethout, voor 1 cent kon je heel lang kauwen, en als het niet goed valt kon je misselijk worden. Zo af en toe organiseerde hij koek slaan. Dan kwam er een groep jongens of klanten in de winkel en dat ging als volgt in zijn werking:

Je nam een ontbijtkoek, aan de twee uiteinden was er een persoon die hem vast hield. Een ander probeerde met de zijkant van een platte hand deze in één slag door te slaan. Lukte dit, dan was de koek voor hem, zo niet dan moest die hem betalen.

Achter v.l.n.r.: Jannetje, Nel, Anne en Wouw
Voor v.l.n.r.: Mevrouw Tellegen, Johan en Wolter Tellegen.

In 1933 was het dochter Anne die de winkel overnam, zij was gehuwd met Lambertus Jacobs. Uit dit huwelijk werd één dochter geboren (Marietje). In 1954 hebben zij de winkel en het woonhuis verbouwd, en er een moderne winkel van gemaakt; met een lange toonbank en er achter schappen en vakken waar alle waren ruim waren tentoongesteld. Ook had zij een snijmachine voor vleeswaren. En rechts in de hoek stond het snoepgoed (zwart op wit, kauwgum, etc.), want de school was naast de winkel. In 1969 als dochter Marietje de winkel overneemt wordt er een bakkerij achter bijgebouwd. Dochter Marietje is gehuwd met Lou van de Vlekkert en zij hadden samen een banketbakkerij en winkel in Vaassen, deze werd dus verplaatst naar Emst. Uit dit huwelijk zijn twee kinderen geboren (zoon Hans en dochter Anne). Door gezondheidsproblemen van Bakker Lou, en dat de buurtwinkel supermarkt moest worden kwam er in 1974 een einde aan deze oude kruidenierswinkel in familie verband. De winkel werd overgenomen door "de Spar supermarkt" van Gerrit Vos. Doordat de tijden

veranderden en de winkel steeds groter moest worden, meer concurrentie kreeg van andere winkels en gezondheidsproblemen ding in 1986 de deur voorgoed dicht en was hier de winkel geschiedenis vanaf 1907 ten einde.

Mondelinge overlevering (oral history)

U kent vast wel mensen die mooie verhalen van vroeger kennen. Verhalen die verloren dreigen te gaan.

We willen die verhalen gaan opnemen.

We zoeken zowel mensen die een verhaal te vertellen hebben, als mensen die deze verhalen willen opnemen.

U kunt een enkel verhaal doen, maar natuurlijk ook meer.

Opnameapparatuur verzorgen wij evenals de opslag van de verhalen. Ook zullen we een korte uitleg geven.

Doet u mee?

Neem dan contact op met Wim van 't Einde, telefoonnummer 0578 - 576551 of wim@vanteinde.nl

De Pelzerkamp

Drs. Dianne Andeweg-Hamer

Aan de Officiersweg in Epe, waar sinds kort enkele appartementsgebouwen zijn verrezen, stond ooit een mooie villa met terrassen, balkons, een grote tuin en enige hectaren bos: 'de Pelzerkamp'.

Voorgevel van 'de Pelzerkamp'

Jan van Lohuizen

Deze villa was gebouwd voor Jan van Lohuizen als privé-woonhuis. Volgens het bevolkingsregister vestigde hij zich in juli 1912 in Epe, zijn vorige woonplaats was Amsterdam. Hij werd op 10 juni 1871 te Deventer geboren, waar zijn vader een kruidenierszaak op de Stroommarkt had. Zijn vader overleed in 1873, zijn moeder enkele jaren later, in 1876. Jan was dus al op 5-jarige leeftijd wees. Hij kwam in huis bij zijn oudste oom Teunis

van Lohuizen in Vaassen en later verhuisde hij naar zijn oom Goossen Sander van Lohuizen in Epe.

Hier bezocht hij de "Franse School", later ging hij "in de handel" en werkte in Dordrecht, Hamburg, Nederlands Indië, Singapore, Saigon en Bangkok. In 1909 kwam hij terug in Nederland en vestigde zich in Amsterdam, waar hij in 1910 trouwde met Maria Elisabeth de Graaff (1892-1952). Zij kregen drie kinderen: Jan in 1911, Annie in 1913 en Willy in 1914.

Jan van Lohuizen overleed op 31 maart 1929 te Epe en werd op 3 april bijgezet op de Algemene Begraafplaats in Epe. Zijn vrouw werd op 11 september 1952 in hetzelfde graf bijgezet als haar echtgenoot. (1)

Vanaf 1876 zijn er in het kadaster vermeldingen te vinden van regelmatige aankopen van percelen heide, bouwland en dennenbos, wie de eerste aankopen deed is niet duidelijk, wel dat Jan al in 1879 als 8-jarige jongen genoemd wordt als eigenaar van grond. Op dit grondstuk liet hij in 1914 'de Pelzerkamp' bouwen. (2)

Ontwerp van de Pelzerkamp

De villa was ontworpen door architect H.A.J. Baanders (3) uit Amsterdam. Deze architect werkte in de stijl van de Amsterdamse school: een richting in de bouwkunst die in de jaren '10 van de 20^e eeuw tot bloei kwam. Kenmerkend zijn de onregelmatige, welvende en ronde vormen en het onconventionele gebruik van conventionele materialen als dakpannen, baksteen en hout. Er is rijkdom aan decoratieve details en symboliek. Als stijl bleef de Amsterdamse school in een soberder variant tot ver in de jaren '30 overal in Amsterdam en elders voortleven. Een bekende representant van deze bouwstijl is de architect Michel de Klerk, die enkele jaren werkzaam is geweest voor het architectenbureau van H.A.J. Baanders.

In het ontwerp van de 'Pelzerkamp' zien we diverse kenmerken van de Amsterdamse school terug:

De voorgevel was in drie delen opgedeeld met een iets

naar voren springend middendeel dat werd afgesloten met een doorgeknikte kordonlijst.

Er waren vele decoratieve details aangebracht: de ramen hadden een roedenverdeling en luiken, het houtwerk was van diverse ornamenten voorzien. De voordeur was geplaatst in een fronton met aan weerszijden pilasters.

Ook de achtergevel was in drie delen opgesplitst, waarbij het middendeel naar voren uitsprong in een driekantige uitbouw. Hierdoor ontstond een zekere levendigheid in de gevel.

Op de begane grond waren de ramen tevens voorzien van bovenramen met glas in lood. Door het contrast met de voorgevel werd de speelsheid van het ontwerp benadrukt. Aan de zuidoostzijde van het huis was een terras gebouwd, aan de noordoostzijde zat een gesloten loggia (4).

»Pelzerkamp«.

Achtergevel van 'de Pelzerkamp'

In 1980 werd dit herenhuis op de monumentenlijst geplaatst met de mededeling: "Verkeert in- en uitwendig in originele staat. Bouwwerk van algemeen belang uit het oogpunt van volkskundige waarde".

Overname door de Haagse Vereniging voor Christelijke Gezondheids- en Vacantiekolonies

De Haagse Vereniging voor Christelijke Gezondheids- en Vacantiekolonies kon in 1931 de villa met veel grond voor f 28.000,- kopen uit de nalatenschap van Jan van Lohuizen. Ook voor die tijd was dit een zacht prijsje!

Op 17 oktober 1931 werd het Haagse koloniehuis voor bleekneusjes, De Pelzerkamp aan de Officiersweg te Epe, officieel geopend. De Vereniging bestond bij de opening 12 jaar en was opgericht door de freules van Hogendorp en van Soeterwoude. Voor de aankoop van de 'Pelzerkamp' had de vereniging al ruimte gehuurd in de Bijsterbosch. In 1931 was het aantal uitgezonden kinderen per jaar gegroeid tot 11 groepen van 40.

Om het geheel te financieren was door kinderen van Haagse christelijke scholen geld voor 40 bedden bij elkaar gebracht. Bovendien gaf de gemeente Den Haag voor elk kind een subsidie en droegen de ouders naar vermogen bij.

Naar aanleiding van de officiële opening werd het volgende geschreven:

"De Vereeniging heeft overal in ons land plaatselijke afdeelingen, kleinere vereenigingen dus weer, behorende tot het groote verband, maar met een slechts zeer weinig beperkte zelfstandigheid.

Onze mooie residentie bezit zoo'n afdeeling, en wel een krachtige, wier doel is de zorg op zich te nemen voor de Haagsche bleekneusjes, die de Christelijke scholen bezoeken. Of die gezonde stad Den Haag dan

ook al zwakke, ondervoede, nerveuze kinderen telt? Dat moet ge den schoolartsen maar eens vragen, dan zal het antwoord u de handen in elkaar doen slaan van verbazing.

Den Haag heeft ook haar volkswijken en zelfs zeer uitgebreide, waar de kinderen iets missen, dat ze zoozeer nodig hebben!

(...) Thans zal men daar het-geheele-jaar-door vroolijk opklinkend kindergelach hooren, zal het huis voortdurend een veertigtal kinderen herbergen, jongens en meisjes, die voor een week of zes aan het stadsche gewoel onttrokken moeten worden, om nieuwe krachten te verzamelen. Is dat geen mooi werk, geen prachtbestemming voor zulk een huis?"

Latere bestemmingen

Direct na de Tweede Wereldoorlog, in 1945, heeft het huis tijdelijk een andere bestemming gehad: 'foute' Nederlanders werden hier voor korte tijd ondergebracht onder strikt toezicht van de Eper B.S. (ondergrondse). Later werden ze overgebracht naar Wezep.

Tot 1976 zijn er kinderen voor een aantal weken naar Epe gekomen, zodat er mogelijk enkele duizenden hier zijn geweest.

De bestemming van het grote huis was onzeker geworden. In 1977 heeft de gemeente Epe overwogen het huis te kopen of te huren, maar daar is uiteindelijk niets van terechtgekomen.

Vervolgens werd het gekraakt door een aantal jongeren, die er enkele jaren hebben gewoond. (5)

Medio 1980 heeft de politie er een inval gedaan en een aantal bewoners gearresteerd. Nadat de laatste bewoners waren vertrokken, werden er nogal wat vernielingen aangericht. De gemeente heeft daarom op de meest bedreigde plaatsen een bescherming aangebracht om het minder gemakkelijk te maken binnen te komen. Klaarblijkelijk heeft dit averechts gewerkt, want niet lang daarna brak er brand uit in het rechterachtergedeelte van het huis. Toch kon het grootste deel van het statige herenhuis behouden blijven, omdat de brandweer snel ter plaatse was en het vuur, dat vermoedelijk was ontstaan door het gooien van vuurwerk, al gauw meester was. Er werd besloten om afdoende maatregelen te treffen om het huis tegen verdere vernielingen te beveiligen. In de plaatselijke krant van 7 januari 1981 werd dit geschreven:

"Men had evenwel buiten de waard gerekend, want in de nacht van woensdag op donderdag woedde omstreeks half 3 opnieuw brand in het gebouw, nu in het behouden gedeelte. Toen de brandweer ter plaatse kwam, sloegen de vlammen hoog uit het dak! De

enorme vuurzee noodzaakte de brandweer om de hulp in te roepen van het Vaassense korps, dat onder meer over een spuit met groot vermogen beschikt en van de Apeldoornse brandweer, die met een zogenaamde hoogwerker ter plaatse kwam, waardoor de vuurzee ook van grote hoogte kon worden aangepakt. De vonkenregen nam zodanige omvang aan, dat effectieve beschermende maatregelen voor de huizen in de omgeving, waarvan er nogal wat zijn met een rieten dak, nodig waren. Het was in dit tweede geval niet te voorkomen, dat het gehele pand uitbrandde. Zo rond de klok van tien kon men de blussingswerkzaamheden als beëindigd beschouwen en rukte het grootste deel van de brandweer in.

Het vrijwel totaal uitgebrande pand leverde echter grote gevaren zodat het besluit wel moest vallen om de muren en dergelijke neer te halen, hetgeen dan ook gebeurde, nadat burgemeester Beuke ter plaatse persoonlijk deze beslissing genomen had. Het was, vooral met het oog op al te nieuwsgierigen, onverantwoord de bouwval overeind te laten staan. Later op de dag moest de brandweer nog enkele malen ter plaatse komen om de nog rokende en soms brandende puinhopen uit te maken.

De eigenaresse van het pand is verzekerd". (6)

Na deze brand heeft de ruïne van de Pelzerkamp er tot het begin van de 21^e eeuw onaangeroerd bijgelegen, alleen de ijskelder werd bewoond door een bijzondere kolonie vleermuizen. (7, 8)

Noten bij 'de Pelzerkamp'

1. A.J. van Lohuizen, Genealogieën en Levensbeschrijvingen van het geslacht van Lohuizen, Nakomelingen van Egbert Roelofss 1550-1620, maart 1997.
2. Kadaster, artikel 3694; bevolkingsregister Epe, helaas ontbreekt de gezinskaart 1920-1938 van J. van Lohuizen.
3. H.A.J. Baanders (876-1953) was architect en batikkunstenaar. Het architectenbureau H.A.J. Baanders & J. Baanders was vooral werkzaam in Amsterdam.
4. Drs. P.P. van der Haak, Epe toen en nu, Hulst 1993, p. 89.
5. Pelzerkamp, z.n., z.j., p. 62, 63. J. Gerard, Epe in prenten en verhalen, Epe 2002, p. 42.
6. "Ook in Epe weer waardevol gebouw door brand vernield", krantenartikel 7-1-1981, z.n.
7. Voor een verslag van een verblijf in de vakantiekolonie de Pelzerkamp verwijs ik naar Tineke van Domburg onder 'jouw verhaal' op: www.vakantiekolonie.tk.
8. Ampt Epe nr. 52, p. 21; nr. 125, p. 19-22; nr. 11, p. 13.

Opmerking:

In mijn vorige artikel over Villa 'Vijvervreugd' in Ampt Epe (december 2003, p. 13-20) vermeld ik op pag. 15 een tekening waarop een molen te zien is, gedreven door waterkracht. Het watervalletje in de tuin van Vijvervreugd zou het restant van het verval zijn, dat vroeger de molen heeft gedreven. Volgens archivaris Kouwenhoven is er nooit een molen geweest en heeft de tekening waarschijnlijk betrekking op Epe in Duitsland.

Een Oase in het Heerderdal

Jacques Meijer

Dit artikel is met toestemming overgenomen uit het orgaan van de bekenstichting 'de Wijerd'.

Onder de titel : "de geschiedenis van landgoed De Dellen 1803-2003, een oase in het Heerderdal", verscheen onlangs een boek over de geschiedenis van het landgoed De Dellen geschreven door Lodewijk Rondeboom.

Jubilea

Op woensdag 29 oktober werd in het PMT De Knobbel onder grote belangstelling het boek over De Dellen van Lodewijk Rondeboom gepresenteerd. De auteur heeft een bijzondere band met dit landgoed, niet alleen omdat hij er als projectleider van Het Geldersch Landschap zijn werkplek heeft, maar ook omdat de cultuurhistorie van deze eerste aanwinst uit 1929 van de toen net opgerichte provinciale natuurbeheerder hem boeit.

De publicatie is een dubbel jubileumboek, niet alleen bestaat het landgoed 200 jaar, in 2004 viert Geldersch Landschap haar 75-jarig jubileum.

De eerste exemplaren van het boek werden uitgereikt aan mv. Pijl, directeur van Het Geldersch Landschap, dhr. Hoornstra, burgemeester van Heerde en dhr. Lollinga, commandant van het Artillerie Schietkamp (ASK) te Oldebroek.

Paardentram

In de zaal waren veel mensen die op het landgoed De Dellen woonden en werkten, die er geboren waren of er

alleen speelden. Bosarbeiders, bosbazen en schaapherders. Zij waren in een eerder stadium al uitgenodigd voor een huifkartocht met de paardentram. Van hen heeft de auteur veel informatie gekregen, want het archief van Het Geldersch Landschap is bij de luchtlanding rond Arnhem in de laatste Wereldoorlog door brand verloren gegaan. Over pakweg 20 jaar zou het schrijven van een dergelijk boek met deze informatie dan ook niet meer mogelijk geweest zijn. Hele dagen bracht de auteur overigens door in diverse andere archieven waardoor er een luxe probleem ontstond. Van de ongeveer 250 kaarten, tekeningen en foto's zijn er maar 80 in het boek geplaatst.

Heerderdel

De geschiedenis van het landgoed begon in 1803, toen de patriottenleider H.W. Daendels een stuk woeste grond van 500 morgen, d.i. 425 ha., in het Heerderdel in eeuwigdurende erfpacht kreeg. Dellen is een synoniem voor dalen, en eigenlijk had het boek dus een oase in het Heerderdel moeten heten.

In de Dellen, een heidegebied noordwestelijk van Heerde tussen de Woldberg, en de Holle Berg waren vennen aanwezig, belangrijk als drink- en wasgelegenheid voor schapen. Overigens had Daendels in een eerder stadium een voorkeur voor Het Loo uitgesproken, maar daar wilde koning Lodewijk Napoleon zelf heen.

Hoe het landschap er in deze omgeving uitzag lezen we in een bloemrijk reisverslag van A.W. Engelen uit 1847:

"Wij bevinden ons op ene schier onafzienlijke vlakte, welke aan alle zijden slechts naakte heide vertoont, hier en daar door lage zandduinen afgewisseld, tot het oog tegen de zachtglooiende helling van den zogenaamden Woldberg stuit. Het is een woest en treurig landschap, zonder eenige afwisseling, behalve

dat op de eene plek de heide door een uitgestrekte zandzee vervangen wordt, welke geen zweem van plantengroei vertoont, en waarin reizigers niet zelden hun geduld, de zwoegende paarden hunne laatste krachten verspillen".

Erf van Daendels

Daendels wilde in de Dellen een proefboerderij beginnen, en richtte een rechthoekig stuk land in tot akkers met o.a. stallen voor paarden, koeien en schapen, huizen voor arbeiders, een huis voor hemzelf en een herberg annex posthuis op het kruispunt van oude handelswegen. De plannen bleken te hoog gegrepen voor de arme grond en Daendels begon zich vervolgens meer op de bosbouw te richten. Dat zijn inspanningen opgemerkt werden lezen we in een ander reisverslag van dezelfde auteur Engelen:

"Aan de zuidzijde van de Woldberg wordt het oog aangenaam verrast door een menigte houtgewas en een bebouwden grond, die op geringe afstand, als een bekoorlijk eiland, in de ons omringende zandzee prijkt. Tusschen het geboomte door is de eenzaam liggende woning dezer oase zichtbaar, tot welke wij nu met overhaasting afdalen. Wij aanschouwen hier de bijna verdwenen schepping van eenen man, vermaard in de geschiedenis van ons land en van onzen tijd, den Generaal Daendels".

Zijn opvolgers, t.w. F.T. Engelenburg en J.J.C. de la Sabloniere, en daarna de weerkundige C.H.D. Buys Ballot, gingen voort op de ingeslagen weg. Deze laatste veranderde dennenplantages in een parkbos met douglas en loofbomen, slingerende paadjes, lanen en een theekoepeltje. Het werd zijn zomerverblijf. Onder diens zoon C.S. Buys Ballot werd e.e.a. voltooid. Het heeft de auteur van het boek veel moeite gekost een portret van hem te vinden. Uiteindelijk kwam er een

portret uit een hutkoffer bij familie tevoorschijn en kreeg de "heer van de Dellen" - zoals vermeld op zijn grafsteen die op het landgoed staat - een gezicht.

In 1929 werd het grootste deel van het landgoed aangekocht door het juist opgerichte Geldersch Landschap, die het daarmee behoeftte voor versnippering. Even dreigde direct na de laatste Wereldoorlog het gebied onteigend te worden ten behoeve van de inrichting van het naastgelegen ASK. De oplossing is gevonden in medegebruik, zodat het noordelijke deel alleen tijdens de weekends vrij toegankelijk is.

Het boek bevat talrijke wetenswaardigheden, zoals de Hessenwegen, waarover in het boek een hoofdstuk ingeruimd is. Een aantal zaken verband hebbend met water en beken mogen in een bespreking voor de Bekenstichting niet ontbreken.

Dellense Waterleiding

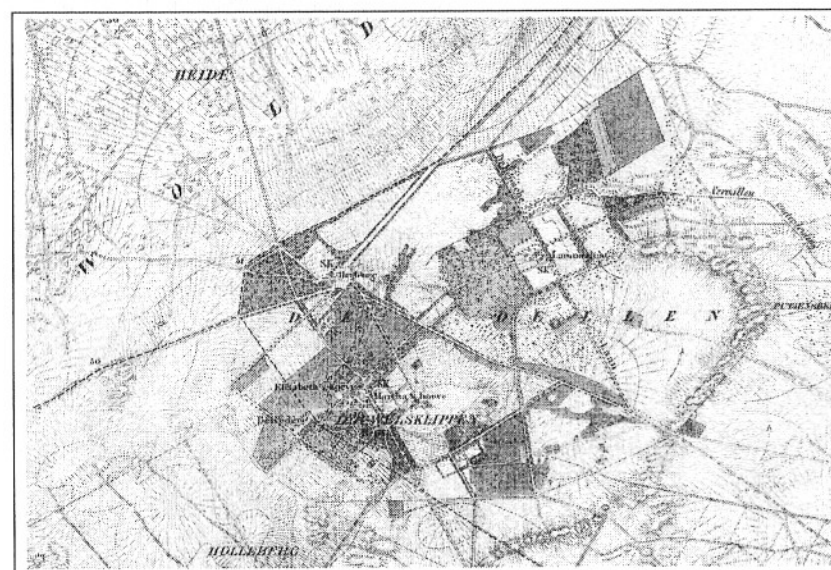
Om het overvloedige zure veldwater van zijn akkertjes te houden startte Daendels vanaf 1803 met de aanleg van de Dellense Waterleiding, een greppel beginnend ten noorden van zijn Erf van Daendels en in oostelijke en zuidelijke richting doorlopend tot vlak bij de sprengkoppes van de beek van Uyttenboogaart ofwel de Middelste Heerderbeek. Dit werk werd onder zijn opvolger voltooid.

De greppel eindigde in een laaggelegen bosgebiedje tussen de omwalling van het sprengenbosje en de wal om de individuele sprengkoppes.

Kennelijk bestond er een overeenkomst tussen de eigenaren van De Dellen en de molenaars, die beek-eigenaren waren. Deze laatste waren absoluut niet gecharmeerd van vuil veldwater, maar door voor deze oplossing te kiezen werd in de directe omgeving van de

sprengkoppes de grondwaterstand verhoogd. De humus bleef als bezinksel in het bosje achter en de molenaar had meer schoon water tot zijn beschikking. Ook in de 19^e eeuw had men blijkbaar oog voor win-win situaties.

Van deze waterleiding is alleen het gedeelte op de heide van Het Geldersch Landschap goed geconserveerd. Het lagere deel is door het ploegen van de heide voorafgaand aan de bebouwing slecht herkenbaar.

Topografische kaart van De Dellen omstreeks 1871, met rechts de vervallen waterleiding.

Grondwaterscheiding

Vermeldenswaard zijn verder nog enige bijzonderheden over het grondwater ter plaatse. Zo bleek het grondwater in de put van Daendels gelegen op 24 m hoogte 7 m diep te zitten, dat in de put van de boerderij aan de Oude Eperweg op 26 m hoogte 10 m diep, het water in de put van de oude herberg op 29 m zat al 18 m diep en

tenslotte vereiste de drinkput van Martha's hoeve op 39 m hoogte een putdiepte van 30 m. Let wel dat dit getallen zijn van voor 1959, het jaar waarin het pompstation van het Waterleidingbedrijf Gelderland in gebruik genomen werd. Sinds die tijd stonden genoemde putten droog.

Het grondwaternivo daalde dus in noordelijke en westelijke richting van +17 via +16 en +11 tot +9 m NAP. De maaiveldhoogte stijgt in deze richting tot +64 m onder de top van de Woldberg. Het grondwater bleek hier enige jaren geleden slechts enkele meters boven zeenivo te liggen; zie hiervoor De Wijerd 20(2) van juli 1999. Het gehele gebied hier blijkt dus aan de westzijde van de Veluwe grondwaterscheiding te liggen.

Bekend is dat de molenaars op de oostelijke Veluwe hun sprengen groeven aan de westzijde van een kleischot waar het grondwater dicht onder het maaiveld lag. Voormalig Heerder molenaar Johan W. Rakhorst kwam indertijd met zijn vader graag in de oude herberg op de Dellen. Met name op zondagavond wanneer er een bandje speelde was het er beregezellig. Musiceren op zondag mocht in Heerde eigenlijk niet, maar de herberg lag ver genoeg weg. De herbergier Van den Burg vertelde Johan's vader bij een van deze gelegenheden dat hij aan het gezakte waterpeil in de put kon merken wanneer de sprengen waren schoongemaakt. Hieruit valt op te maken dat er tussen de sprengen en de Woldberg geen kleischotten van betekenis meer zijn en dat het voor de molenaars indertijd geen zin had de sprengen meer naar het westen door te graven.

Het fraaie ca. 135 pagina's tellende boek wordt uitgegeven door de stichting IJsselacademie. Het is verkrijgbaar bij de erkende boekhandel onder nummer ISBN 90-6697-155-X.

Een nieuwe kerk voor Vaassen (3)

Wim van 't Einde

In dit derde deel over de nieuwe kerk van Vaassen wordt aandacht besteed aan de overwegingen om de kerk te bouwen en de financiering ervan.

Het vernieuwen van de kerk kost natuurlijk veel. Er moest geld in worden verzameld en de kerk was een jaar lang niet beschikbaar voor de zondagse eredienst. Een beslissing om dit in gang te zetten moest dan ook zorgvuldig worden genomen.

In de vergadering van kerkvoogden en notabelen van februari 1852 wordt het besluit om de kerk aan te besteden als volgt beschreven:

De president deelt namens het collegie van kerkvoogden aan de vergadering mede dat tot de vernieuwing van het kerkgebouw volgens opgaaf en berekening van den Architect Looman, stadsbouwmeester te Deventer, en J.H. de Bruin, timmerbaas alhier, benodigd is eene som van f 11.600,00 dat echter die deskundigen hebben te kennen gegeven zich verzekerd te houden dat bij een Publieke aanbesteding de kosten niet te vollen zullen benodigd zijn.

Dat om tot de uitvoering van dit plan te geraken men over de volgende middelen kan beschikken als a uit het batig slot van het jaar 1850 f 1200,00, b uit vrijwillige bijdragen zoo wel binnen de Gemeente als Elders. Zie afschrift der Lijst van Intekeningen f 4500,00. Te zamen f 5700,00.

Dat er alszo nog ontbreken zouden een som van f 5900,00 welke men voorstelt op te nemen tegen een Rente van 4 ten Honderd, waarvan men alhier de

gelden wel kan bekomen. Dat men zich voorstelt en zal verplichten om dat kapitaal in jaarlijkse termijnen van niet minder dan f 200,00 af te lossen, te beginnen over 1854 en zoo vervolgens, waartoe zoo wel als tot de betaling der rente men berekend in staat te zullen

N° 20.

Kerkvoogden der Hervormde Gemeente van Dinslaken Provincie Gelderland; ver-
klaren by deze opzigt in diingdelyk schied.
dig tot een aan Leenderen een Som van twee
honderd gulden. Nederlandts feirant. wit.
makende een aandeel van een Som
groot 5900-00. tot welke te negociëren
by kerkvoogden gemachtige zijn door het
Provinciaal Collegie van toezigt op de
administratie der Hervormde kerken
in Gelderland dd 13 April 1852 N° 66.
Bevonden door wassone tonte te
betalen van vier ten. Honderd en het
haar tot aan de aflossing toe welke
elken jaar zal kunnen plaats hebben
manier kerkvoogden sieldt erlangen.

Dinslaken den 1sten July 1853.

Kapitaal f 20000
Went 4 fjt.

G. Dingen
P. Haring
S. H. W.
P. B. B.
J. H. B.

zijn door de gewone kerkelijke baten, zoo wel als door de vermeerdering der inkomsten van de Kerk, die te verwachten zijn uit de meerdere zitplaatsen welke de Kerk zal erlangen en waartoe groote behoefte bestaat.

Kerkvoogden stellen derhalve voor dat de vergadering zal bepalen,

1ste dat op de voorgestelde wijze tot de herbouw van het oude en bouwvallige Kerkgebouw in deze gemeente zal worden besloten en

2e dat deze vergadering Kerkvoogden zal magtigen om tot de aanbesteding van een nieuw Kerkgebouw over te gaan, zoo wel als om een geldlening tot een bedrag van niet hoger dan f 5900,00 te sluiten. Alles met dien verstande dat daarop door tusschenkompst van het Provinciaal Collegie van toezigt op de administratie der Herv. Kerk in Gelderland, de goedkeuring van Heeren Ged, staten deser Provincie zal zijn verkreegen. Bovenstaande voorstel in overweging genomen zijnde zoo wordt dien overeenkomstig besloten, en zal extract deses aan gezegt Collegie worden toegezonden onder overlegging der teekening en van de begrooting der kosten.

De architect van de nieuwe kerk was P. Looman. Hij was stadsbouwmeester in Deventer. De kerk was in Gelderland het eerste kerkgebouw dat in de stijl van de neogotiek werd gebouwd. De kerkvoogden lieten alleen het schip vernieuwen omdat de toren vanwege de Staatsregeling 1798 eigendom was van de burgerlijke gemeente. Niet duidelijk is waarom de toren niet is vernieuwd.

Tijdens de nieuwbouw werden de kerkdiensten gehouden in de school. Wegens de beperkte ruimte werd de diensten slecht bezocht en was de opbrengst van de collecte laag. Dit werd gecompenseerd door een initiatief van de kerkvoogdij. Er werd besloten een collecte langs de huizen te houden.

Het was voor de plaatselijke kerk een enorme opgave om het benodigde geld binnen te krijgen. Dat lukte voor bijna de helft, de rest moest worden geleend. Het was dus logisch dat de kerkvoogdij de kosten aan de hoge kant liet schatten. Tegenvallers zouden immers grote problemen opleveren voor de financiering van het project. Nu kwam de kerk in het midden van de 19^e eeuw goed uit met het beschikbare budget en hield men regelmatig aanzienlijke bedragen over op de begroting. Toch bleef men voor het zekere kiezen door ook de te verwachten meeropbrengst van de verhuur van zitplaatsen alvast mee te rekenen.

Het provinciaal college van Toezicht van de kerk stemde na het voorstel tot nieuwbouw van de kerkvoogdij in met het voorstel tot de bouw van het nieuwe schip van de kerk. Om verschillende redenen werden de kosten uiteindelijk bijna 12.000 gulden. Deze kosten werden gedekt door de volgende opbrengsten:

De eigen gemeenteleden tekenden tezamen voor 3299,06⁵ gulden in. (De ⁵ na het centenbedrag staat voor een halve cent.) Dominee Nijhoff had buiten Vaassen ook een aantal vrijwillige bijdragen gekregen, die samen 1237,37⁵ gulden bedroegen. Onduidelijk is wie de gevers waren van dit bedrag. Duidelijk is echter wel dat dominee Nijhoff bekenden en vrienden om een bijdrage had gevraagd.

De 5900 gulden werd geleend door aandelen van 200 en 100 gulden uit te geven aan gemeenteleden. Op de aandelen werd 4% rente vergoed.

De bouw van de kerk werd publiek aanbesteed en gegund aan aannemer P^h. Wegerif uit Apeldoorn. De bouw verliep echter langzamer dan gepland. Hierdoor was de aannemer een korting van 262,42⁵ gulden op de aanneemsom verschuldigd.

Bronnen

Gemeentearchief

Kerkenraadsarchief Vaassen

Kerkgeschiedenis van Vaassen, ds. G. van der Zee

Het orgel speelt weer in de kerk, Wim van 't Ende

Protest in Vaassen, 1658

Evert de Jonge

De kerkeraad had echter onvoldoende rekening gehouden met de wensen van de oud-kerkeraadsleden. Het was namelijk de gewoonte dat dezen werden betrokken bij het beroepen van een nieuwe predikant. Om welke reden dan ook voelden de vorige bestuurders zich gepasseerd en accepteerden de nieuw gekozene niet. Gesteund door 85 inwoners dienden zij een -bewaard gebleven- protest in bij het Hof van Gelderland. Dit riep een reactie op van de (nieuwe) kerkeraad.

Escalatie van het probleem

De brief aan het Hof noopte de kerkeraad actie te ondernemen. Zij benoemden hun medeleden Egbert ten Holthe en Jan Klaesen tot gecommiteerden die op hun beurt een brief schreven aan het Hof (3-3-1658). Via Aert Willems Groen, zo blijkt, was de kerkeraad te weten gekomen dat er geprotesteerd werd. De gecommiteerden waren sprakeloos over wat er gaande was. Immers Johannes à Loo, 'zijnde een vroom godzalig jongmens van goede leere, waar niets op aan te merken is' was toch een goede keus? Het Hof vroeg advies aan de classis. Die rapporteerde dat alleen Jan Andries, ouderling, dwars lag. Het Hof vond dit te vaag en gaf de classis opdracht de zaak te onderzoeken. Het gevolg was een 'buitengewone' kerkelijke en klassikale vergadering te Vaassen.

Het onderzoek door de classis

Op 15 maart 1658 was het zover. Voor de heren van de classis verschenen de oud-ouderlingen en -diakenen, met uitzondering van drie personen, die hun (schoon)zoon

hadden afgevaardigd. Blijkbaar voelden dezen nattigheid. Tevens waren vrijwel alle lidmaten en gerenommeerde kerspelliëden aanwezig. Een drukte van jewelste dus. De grootste grief tegen het beroep -zo bleek- was de verwantschap van Johannes à Loo met andere predikanten. Er was sprake van 'cuiperij' (omkoping/vriendjespolitiek), aldus de protesterende Vaassenaren.

De classis besloot de zaak tot de bodem uit te zoeken. Zij riepen getuigen op, die een verklaring ten overstaan van Gerhard van Hueckelum, overpander en bewoner van Huize de Oosterhof aflegden: Pelgrom Egberts, custos (koster-schoolmeester) van Vaassen, 52 jaar, Jacob Thijmans, 39 jaar, Peter te Sterckell, 26 jaar, Jan Andriessen, kerkmeester en ouderling, 49 jaar, Henrick Berents, 66 jaar, Guiliam Heimerickx, 64 jaar, Baltus Schut, 37 jaar, Peter Jans Roeberts, 36 jaar en Reynder Lamberts, 62 jaar, die min of meer de vertegenwoordigers waren van de protesterenden, die het volgende verklaarden:

Allereerst had Mr. (meester-timmerman) Jonas Pauwels al 'gelekt' bij Ds. Coopsen, predikant te Epe, dat men (= de nieuwe kerkeraad) op van Loo zou stemmen. Dat riep toen de nodige spanning op. Jonas werd ter verantwoording geroepen door diverse dorpsgenoten. In het nauw gedreven beriep hij zich op de schout (Egbert ten Holthe); ook die zou zijn mond voorbij hebben gepraat. 'En als die in de IJssel loopt doe jij dat dan ook?' werd hem voorgeworpen.

De beschuldigingen

Maar wat ergerlijk was, naar de mening van de opstandige Vaassenaren, was dat van Loo zich hoogdravend tegenover custos Pelgrom Egberts en anderen uitliet. En om zijn benoeming kracht bij te zetten was de proponent een 'verkiezingscampagne' gestart door bezoeken af te leggen bij enkele kerkeraadsliden. Met succes: sommigen van hen liepen direct warm. Jan Klaesen en Mr. Jonas

Pauwels bijvoorbeeld, zij hadden vrijwillig de taak op zich genomen kerkmeester/ouderling Jan Andriessen over te halen voor van Loo te stemmen.

Het ergste moest nog komen. Er werd zelfs gesuggereerd dat van Loo de schout had omgekocht. Maar op dat punt zette de classis de getuigen het mes op de keel. Dat hielp, want niemand kon dat bewijzen. Zelfs een gift aan de schout kon niet hard gemaakt worden. Het bleef bij vage toespelingen, zoals 'wat niet is kan nog komen' aldus de protesterenden. Hun getuigenis werd krachteloos toen bleek dat het bewijs niets meer was dan vaag geroddel, zoals over het bezoek van predikanten -onderweg zijnde naar Vaassen- in de herberg te Nierssen. Samenzweers? En over het beroep zelf; dat vond niet plaats in de herberg van Simon Aerts, maar bij de schout thuis. En hoe en wat daar gebeurde? Daar klepte Egberts dochter 'Huetgen' over, zo lieten drie andere getuigen, Derck Aertz, Jan Wijers en Johannes van Bussel, weten. De conclusie was snel getrokken; een loslippige jongedame was de schuld van alles!

De conclusie

Eind goed al goed. De classis concludeerde dat er in Vaassen sprake was van storm in een glas water. Johannes à Loo werd benoemd en zou -ironisch- zijn 50 jarig jubileum in Vaassen vieren. Hij overleed in 1708 en heeft alle tijd gehad zich van zijn goede kant te laten zien, zodat de protesterenden op den duur wel vrede met zijn benoeming hadden.

De namen van de protesterenden

Enkele opmerkingen over de 85 namen. Opvallend is dat velen het protest tekenden met hun (huis)merk. Hieraan moet niet de conclusie worden verbonden dat zij niet konden schrijven aangezien het 'merken' zo iets was als

het zegelen met een familiewapen. Van de ondertekenaars gebruikten negen personen een familienaam en één stond tevens bekend onder een bijnaam. De overigen gebruikten (alleen) hun vaders voornaam als toenaam, wat we patroniemen noemen. Mogelijk dat meer ondertekenaars een familienaam hadden, maar die niet vaak gebruikte. De meesten hadden nog geen vaste achternaam. Bij een aantal staat dat zij oud-ouderling of oud-diaken waren, terwijl anderen zich gemeensman of kerspelman noemden. De laatsten betrof zij die voor één of meerdere jaren het kerspel vertegenwoordigde in bestuurlijke aangelegenheden. Een gemeensman is eigenlijk een begrip uit de Oost-Nederlandse steden; zij die gerechtigd waren te stemmen. Mogelijk dat een gemeensman in Vaassen een stemgerechtigd lidmaat van de kerk was.

'Vooreerst'

En dan volgen de namen van degenen die het bezwaarschrift ondertekenden. Voor wie daarin is geïnteresseerd staan de namen van hen op de website vermeld onder genealogische bronnen protest Vaassen.

'Collata cumeordat cum originati in fidem, 1658 W. Dronenck, secretarius'

N.B.: Het origineel is te vinden in archief Hof van Gelre en Zutphen, invnr. 5390 (proces 1658 nr.6) Na de lijst volgt een fotografische weergave van de lijst.

In en om 'Het Ruwe Veen'.

Bertus en Lijda van den Bremen

*Mien schoene schoert
over wat grune stenen
van 't olde huus dät
hier ooit ston.*

*Wild opgeschöten struken
verbäärg zo hier en doar
een groezelig stuk beton.*

*Hier is eleaf, ewäärk,
geboren en weer
dood 'egoan.*

*Noe nog alleen 't bewies
van de vergankelijkheid
van al 't bestoan.*

Bertus van den Bremen.

De voorgeschiedenis.

Hoezeer dit kleine stukje Tongeren nog steeds een begrip is, verteld ons niet alleen het mooie gedicht van Oom Bertus, maar daarnaast wordt me telkens weer gevraagd om vast te leggen "wat ik nog weet" over de 40 jaar, dat mijn grootouders gewoond hebben op de kleine boerenplaats aan het einde van de Charlesallee of, zoals de andere bewoners het noemden "Et weggien van Willem Jan".

Hoewel met deze benaming eigenlijk al meteen de toon gezet is, wil ik toch graag Jan Kreffer citeren. In zijn boek: "TONGEREN ontstaan en groei van een

landgoed", neemt hij ons op zijn eigen, vertellende wijze mee naar de buurtschap, de huizen en zijn bewoners. Al wandelend komt hij – in gedachten – vanaf het schooltje op de Molenweg en schrijft:

"Als we nu de richting van de Tongerense Bergen uitgaan komen we bij Ruwveen. Hier liet Jan Jacobs van Tongeren in 1846 een daghuurderswoning bouwen op grond die hij van Cateau Rauwenhoff had gekocht.

De eerste bewoner was de dagloner Jan Zwarthof.

Een jaar later verkocht Jan Jacobs het boerderijtje aan Charles le Chevalier. In 1854 beëindigde Zwarthof zijn werk als vaste arbeider en overleed korte tijd later.

De weduwe Zwarthof bleef er wonen tot 1875, toen het plaatsje werd gehuurd door Lammert Kolk uit Wissel.

Over de laatste 25 jaar jaar van de vorige eeuw zijn geen gegevens gevonden.

In 1904 komen er nieuwe bewoners. Lijda Brummel, dochter van Derk Brummel en Anna van Lohuizen, trouwde dat jaar met Willem Jan Jonker. Na de dood van Willem Jan op 12 december 1943 ging zijn vrouw bij hun enige zoon in Zuuk wonen. In haar jaarverslag van 1961-'62 schrijft Joh. van Zwijndrecht: "Op 1 November overleed Lijda Jonker ten huize van haar zoon Willem Jan,

Et weggien van Willem Jan.

in Zuuk. Ik wil dit speciaal memoreren omdat de ouderen onder U Lijda zo goed gekend hebben, eerst als dienstbode van Oma Rauwenhoff, en later, na haar huwelijk met Willem Jan Jonker, als boerin op het Ruwveen. Lijda is 97 jaar oud geworden, een hoge leeftijd voor iemand die niet sterk was".

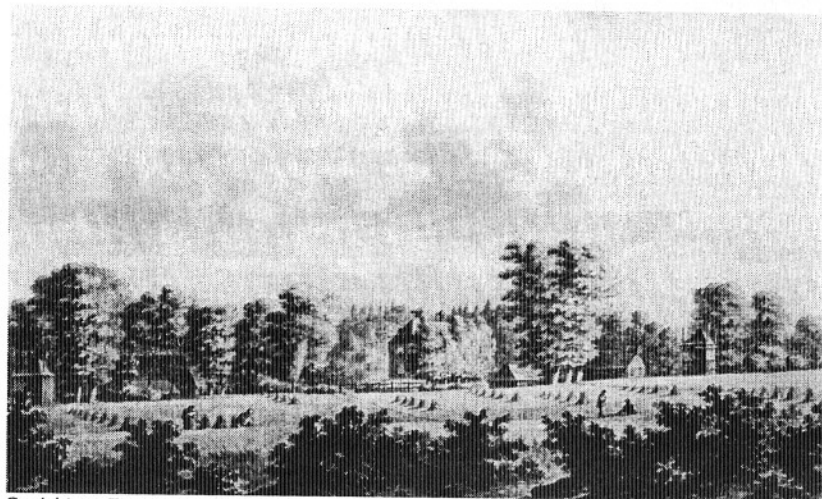
De laatste bewoners waren de oudste bosarbeider H.J. Albertus en zijn vrouw, die er tot 1958 woonden en toen verhuisden naar het huis van Jan van den Bremen op West Raven. Aanvankelijk waren er gegadigden voor permanente- of vakantiewoning van Ruwveen, maar uiteindelijk trok iedereen zich terug. In 1960 werd besloten het boerderijtje af te breken."

Tot zover Jan Kreffer over 'het Ruwe Veen' en zijn bewoners. En waar ik de draad opneem om verder te vertellen. Nog zijn er mensen om me heen die me kunnen vertellen over de 40 jaren dat mijn grootouders daar gewoond, geleefd en gewerkt hebben. Daarnaast zijn er de brieven, documenten en oude papieren, die als een kostbare schat in mijn huis gekomen zijn. Ik denk dat de tijd rijp is, om dit alles vast te leggen. Over de toenmalige bruidegom is al geschreven in "Van heeren, huizen en knechten" (Ampt Epe nr. 140 en 141).

Maar over het voorgeslacht van de bruid valt ook wel het één en ander te vertellen. En dan kan het niet anders, dan dat we nog verder in de tijd terug gaan. En wel naar 14 juni 1791.

"Want op deze dag n.l. werd door het echtpaar J.H. Rauwenhoff - de Meester een contract gesloten met Jacob Lubbertsz en Evertje Jansd, waarbij zij werden aangenomen als "waards- en werklieden". Hun taak omvatte onder meer: "huis en meubelen zindelijk houden ... de hoven en verdere beplantingen bearbeiten ... aantekeningen houden van het komen en gaan der arbeiders ... en eindelijk alle mogelijke toeverzicht op alle dingen te hebben en in alles onzen interest en voordeel

zodanig te behartigen als getrouwe waardslieden verplicht en schuldig zijn te doen ... waarvoor wij belooven aan voornoemden Jacob Lubbertsz en Evertjen Jansd te zullen geven voor hun Loon jaarlijks eene Somme van een honderd guldens, alle drie maanden de gerechte vierde part betaalen en daar en boven eene vrije wooning bestaande in een keuken of haart, waarvan het haartstedegeld door ons zal betaald worden ... goot of washuisjen, kelder, stalling voor drie beesten". Hiermee mag worden aangenomen dat Jacob Lubbertsz de eerste opzichter op Tongeren was".

Gezicht op Tongeren, pentekening uit 1811 door A. Ebeling.

Op 20 augustus 1812 zou hij de familienaam Van Tongeren aannemen. Ook hun vier dochters en drie zoons werden onder deze naam ingeschreven. Twee kinderen wil ik hier noemen, daar ze met dit kleine stukje geschiedenis van doen hebben. En wel: Jan Jacobsz en Egbertjen Jacobs.

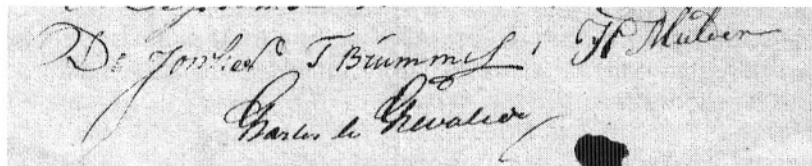
Jan Jacobsz (geb. 1796) zou zijn vader na diens overlijden in 1826 opvolgen. Vanaf St Petri 1827 bewoonden Jan

Jacobsz en zijn vrouw de tuinmanswoning. In 1846, toen Jan Jacobsz 20 jaar opzichter was, liet hij in het Ruwe Veen een daghuurderswoning bouwen op een stuk grond dat hij van Cateau Rauwenhoff gekocht had (hebben hij en zijn vrouw er op hun 'oude dag' misschien willen gaan wonen?). Hoe het ook zij: toen zijn vrouw in het daaropvolgende jaar overleed, verkocht Jan Jacobsz het boerderijtje aan Charles le Chevalier. En de geschiedenis vertelt zich verder.

Egbertjen Jacobs werd geboren op 10 december 1792, en ging op 18-3-1820 een huwelijk aan met Tijmen Derksz Brummel. Deze twee mensen zijn mijn betovergrootouders. En ook hier vertelt de geschiedenis zich verder. Tijmen en Egbertjen zouden gaan wonen (en boeren) in Wissel. Naar ik begrepen heb op de plek, thans: Wisselseweg 24. Dit zou dan de boerderij geweest zijn van vader Derk Lamberts Brummel, want ik heb me laten vertellen, dat in de - inmiddels dichtgemetselde - sluitsteen boven de grote deeldeuren D.B. moet hebben gestaan. In elk geval vinden we in een akte uit 1847 'mijn' Timen Brummel, Daniël Jonker, en Hermen Mulder, alle drie wonende te Epe, te samen uitmakende de commissie van beheer over de buurtgronden van Wissel terug. Deze verklaren:

... " bij deze met den Heer Charles le Chevalier wonende te Amsterdam, doch zich thans op Tongeren onder Epe bevindende, die deze voor zoo veel nodig mede heeft getekend, te zijn overeengekomen: Dat de schapen welke uit Tongeren naar het gemeen veld, of naar het bijzonder eigendom van den contrabant ter andere zijde, moeten gedreven worden, ten allen tijde en onherroepelijk een uiting of drift, zullen mogen hebben en behouden, over de grond van gezegde buurtschap Wissel, inzonderheid over dat gedeelte van sectie T nr 1, hetwelk thans abusivelijk ten name der buurtschap Tongeren staat, doch als eigendom van de buurtschap Wissel is, zonder dat het

echter zal vergund zijn die schapen daarop te hoeden of te laten weiden, in welk geval de zoodanigen, die tegen deze overeenkomst handelen op de gewonen wijze zullen vervolgd worden Aldus gedaan en getekend in dubbel te Epe heden den 6^e September 1800 zeven en veertig.

Egbertjen overlijdt 10-5-1848 op 55-jarige leeftijd. Haar man zal haar ruim vier jaar overleven. We schrijven dan 9 Juli 1852. Tijmen Derksz Brummel is 62 jaar geworden. In 1853 schrijft Notaris G.W. van der Feltz in een nota voor de Erven T. Brummel, "dat het erfhuis alsmede de opbrengst der ongerede goederen en de verkochte rog opgebracht heeft de somma van fl. 13.629,12 en een halve cent".

Na alle lasten verrekend te hebben, kan de notaris de pen ter hand nemen, om te vermelden: "Is over voor ieder der 8 kinderen eene Som van fl. 1.343,46" (m.i. een vrij behoorlijk bedrag voor die tijd.). Waarvan akte.

Nu maken we een stap door de tijd naar 1863 en verhuizen gewoon weer naar Tongeren.

En wel naar mijn overgrootouders, die op St. Petri 1863 als nieuwe bewoners op de boerderij TAA.RE kwamen. Toen Hendrik Jonker, de vorige pachter, te kennen gegeven had van deze boerderij te willen vertrekken, was er al een kandidaat om hem op te volgen: Derk Brummel, de oudste zoon van Tijmen en Egbertjen.

Dit gebeurde echter niet, voordat Le Chevalier inlichtingen ingewonnen had bij notaris G.W. van der Feltz over de mogelijke pachter. Bij de brieven die Van der Feltz aan Le Chevalier zond is er één van:

Den 23 April 1862.

"Waarde vriend.

Ter dadelijke beantwoording Uwer letteren van gisteren, kan ik niet anders dan U de beste rapporten van Derk Brummel en vrouw geven, beide huiselijke arbeidzame menschen, van welke ik niets ten nadeele kan zeggen, misschien wat al te zeer op het werk, waardoor hij alleen alles doet of althans doen wil zonder een knecht te houden, hetgeen welligt de oorzaak is dat hij het voorkomen heeft van eenigzins slodderig, of niet precies te zijn.

Zij wonen hier in het dorp juist tegen over dat wegje dat naar Harmen Overbosch loopt; daar de moeder van de vrouw, de weduwe H. van Lohuizen, voor een week of wat gestorven is, zo veronderstel ik, dat als die boedel uit elkander komt, zijn finantie ruim voldoende is om zich in de boerderij te zetten. De vrouw is zelf niet onwetenschappelijk voor menschen uit dien stand, zoo als haar vader ook een belezen man was, zij is een zuster van de vrouw van Roerman in de ijzerwinkel naast Langen in het Logement. Hij Derk Brummel heeft ook verscheidene jaren de boerderij van zijn vader gedreven, thans heeft hij slechts kar en paard, omdat er geen land genoeg is bij dit huis om wagen en twee paarden te houden."

Zo komen Derk Brummel en Anna van Lohuizen dan met hun 5 kinderen op Tongeren.

Op 23 december 1864 wordt op TAA.RE hun jongste kind geboren. Tot innige vreugde van Moeder Anna is het een dochter, welke vernoemd wordt naar haar overleden moeder. Het meisje krijgt de naam Alijda mee.

Het verhaal wil, dat in de tijd rondom de geboorte van deze kleine Lijda een marskramer "verre van uut de duitse landen tut wel zowat in Polen toe" op de boerderij

verbleef. Deze zou samen met de grootvader van de kleine boreling, voor een deel de terugtocht meegemaakt hebben van het Franse leger. En ook nu zie ik weer het beeld van een schemerachtig donkere deel voor me en voel dezelfde ontroering als toen me verteld werd, dat deze man daar met het kleine kind in zijn armen gezeten heeft en de woorden zei: "dit is een kind met goede ogen".

Daarin heeft hij zeker gelijk gehad, want Alijda Brummel zou heel haar lange leven voor de mensen om haar heen een Zondagskind wezen.

Wordt vervolgd.

Lijda van den Bremen-Jonker.

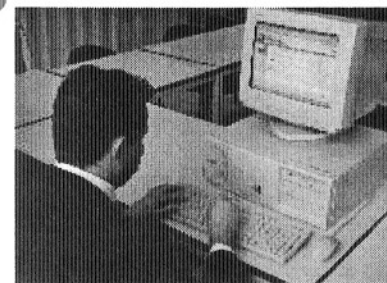
Waarbij mijn welgemeende dank gaat uit naar Jan Kreffer "voor al wat ik gebruiken mag" en volgaarne doen zal. En in gedachten dank ik 'mijn verre neef' Gerrit van Lohuizen voor al wat hij me heeft mee gegeven.

De website van Ampt Epe

Wim van 't Einde

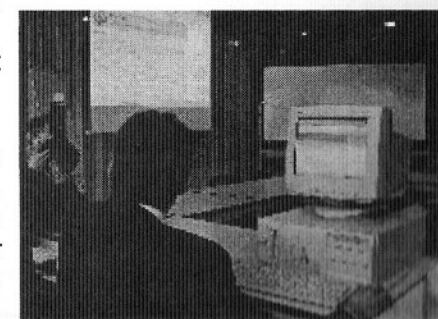
Op 29 januari was het dan zover: de website kon door Wethouder Berkhoff worden geopend. Hij deed dit door www.ampt-epe.nl te typen.

Mede dankzij de aandacht van de media is de website de eerste weken veel bezocht. Binnen een maand stond de teller al ruim boven de 1000 bezoekers.

Op de website staan, naast de gegevens van onze historische vereniging, de agenda van de activiteiten die we ondernemen, een pagina met links naar andere interessante pagina's en transcripties van een aantal historische en genealogische bronnen. Momenteel zijn dat: Ambtsresoluties van Epe (1771-1811); Archief Sint Anthonigilde (17^e - 19^e eeuw); Beroepen in het Ambt Epe (1811); Heerstedengeld (1781); Maancedullen verponding (1660); Schattingsregister ambt Epe (1592).

Deze bronnen zijn nu nog slechts een begin. De komende maanden zullen steeds meer bronnen worden ontsloten via de website.

Ook kwamen er al een aantal enthousiaste reacties waarvan we u een aantal niet willen onthouden.

Het is een leuke site geworden. Gefeliciteerd!

Gefeliciteerd met de nieuwe site.....ziet er goed en interessant uit.

Van harte gefeliciteerd met de opening van de website van Ampt Epe. Erg goed. Ik hoop er vaak naar toe te surfen.

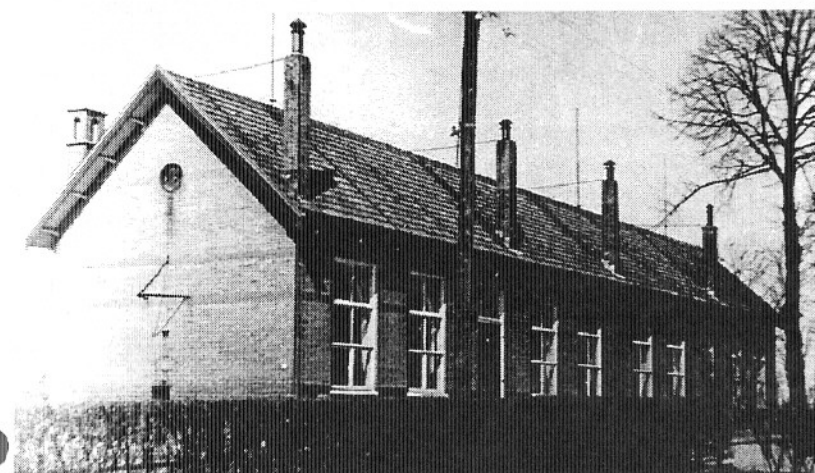
Hartelijk gefeliciteerd met de website van Ampt Epe. Een mooi stukje werk.

Geerstraatschool 1904-2004.

Wim van 't Ende

In plattelandsgemeentes als Vaassen was het onderwijs vanouds kleinschalig. Het onderwijs werd gecombineerd met het voorzingen in de kerk en het kosterschap. School en kerk waren nauw verbonden. De kinderen gingen slechts een beperkt aantal maanden (november tot en met maart) naar school. Dan was het rustig in de voornamelijk agrarische samenleving en konden de extra handen, die de kinderen bij het werk boden, wel gemist worden.

Aan de band tussen school en kerk kwam rond 1850 verandering. De overheid bepaalde dat het onderwijs openbaar zou worden. Het zou het begin betekenen van de zogenaamde schoolstrijd. De relatie met de kerk bleef in Vaassen de eerste jaren evenwel bestaan. Meester Tieman bleef tot 1886 als koster en tot 1888 als

voorzanger betrokken bij de kerk.

Er was geen leerplicht voor de kinderen. Wel waren er plaatselijke verordeningen voor kinderen, maar die werden niet altijd even goed nageleefd. Bovendien werd het onderwijs minder gesubsidieerd en moest voor het schoolgaan worden betaald. Veel kinderen volgden hierdoor geen onderwijs.

Invoering van leerplicht

Per 1 januari 1901 werd de leerplicht voor kinderen vanaf 6 jaar ingevoerd. Het aantal leerlingen nam hierdoor toe en de bestaande school in het dorp bood daarvoor te weinig ruimte. Ook werd de afstand om naar school te gaan een probleem. De gemeenteraad besloot daarom in haar vergadering van 25 juli 1900 tot de bouw van een school voor openbaar onderwijs. De eerste aanpak was niet al te voortvarend, want pas op 15 januari 2003 werd de grond voor de school gekocht van Herman Dijkman voor een bedrag van 275 gulden. Voor het schoolhoofd werd naast de school een woning gebouwd. De totale kosten voor grond, gebouwen en inrichting bedroegen circa 16.000 gulden. Iedere school had toen een eigen schoolkring in de gemeente, dit is een omlijning van het gebied van waaruit de kinderen naar een bepaalde school moeten. Deze schoolkringen moesten met de stichting van de nieuwe school worden aangepast.

Opening van de school

Na een jaar, op 5 januari 1904 kon de school worden geopend door burgemeester Sweerts de Landas. 100 nieuwe leerlingen stonden samen met het nieuwe hoofd, de nieuwe leerkrachten en de leden van de Plaatselijke Schoolcommissie in de gymzaal van de school te luisteren naar de burgemeester die de zorg van de nieuwgebouwde school overdroeg aan het hoofd der school, de heer R.

Schilder. De heer Schilder bedankte de burgemeester en in zijn toespraak zei hij te streven naar een goede samenwerking tussen school en huis.

De jongens en meisjes speelden toen nog gescheiden op het speelplein. De jongens speelden aan de wegkant en de meisjes aan de kant van het meestershuis en achter de school. Vroeger stond er ook een pomp op het plein.

De heer Schilder blijft dertig jaar aan de school verbonden. Een leerling van toen, de heer H. Kamphuis, had uit een berkentak een aanwijsstok voor de meester gesneden. Deze werd al die jaren dagelijks door de meester gebruikt.

Na de heer Schilder heeft de school nog een aantal directeuren gehad: achtereenvolgens waren dat de heren de Lange, J. Tromp en mevrouw N. Bohré. Momenteel is mevrouw van Hal locatieleidster.

Einde van de schoolstrijd

De schoolstrijd werd beslecht en er kwam een einde kwam aan de achterstelling van het bijzondere onderwijs. De bijzondere scholen van Katholieke en Protestantse signatuur konden nu ook aanspraak maken op de subsidies die het openbaar onderwijs ontving. Al snel werden in Vaassen zowel een school met de Bijbel als een katholieke school opgericht. Deze trokken ondanks de afstand ook een behoorlijk aantal leerlingen uit het de schoolkring van de Geerstraatschool. Het aantal leerlingen van de Geerstraatschool liep daardoor terug naar 60 à 70.

Ouderparticipatie

De samenwerking met de ouders blijkt uit een verslag de krant van 1929 over Koninginnedag, dat toen nog op 3 en 4 september gevierd werd:

"..Te half negen waren ongeveer 600 kinderen vergezeld van het onderwijzend personeel in de Kastanjelaan waar zij werden opgesteld voor de optocht door het dorp. De kinderen der school aan de Geerstraat waren met wagens van de school naar Vaassen gereden. De ouders H. Kers, G.L. Buitenis, M. Vos, P. van Triest F. Voortman en P. Voortman waren zo welwillend hun paard en wagen daarvoor af te staan en de kinderen ook weer terug te brengen. Een hartelijken woord van dank zij hun hier toegebracht...."

Rond Sinterklaas maakten de ouders voor de kinderen chocolademelk van de melk die bij de boeren uit de omgeving werd gehaald.

De school in oorlogstijd

In de oorlogsjaren was het voor het personeel ondanks het gevaar van rondvallende bommen goed te doen op

school want er bleef altijd wel iets over van de slacht voor de meester en de juffrouw. Toen de inkwartiering van soldaten dreigde, zijn alle leermiddelen in het huis van meester Bultman opgeslagen.

De school vormde een potentieel doelwit voor eventuele luchtaanvallen. De leerlingen werden door de leerkrachten hierop voorbereid door alarmoefeningen. Het hoofd gooide op gezette tijden een knuppel in de klas. Op dit teken gingen de kinderen plat naast hun banken liggen. Ook gebeurde het wel dat ze in de sloot langs de Geerstraat gingen liggen. Gelukkig hebben de leerlingen het geleerde nooit in werkelijkheid in de praktijk hoeven toepassen. Deze herinneringen zijn opgehaald door de heer de H.J. de Wilde en de heer J. Brummel tijdens het 75-jarig bestaan van de school in 1979.

Een nieuw schoolgebouw.

Op 17 maart 1953 ontving het gemeente bestuur een brief van de inspecteur van de Plaatselijke Commissie van Toezicht op Lager Onderwijs. In deze brief werd melding gemaakt van de slechte toestand van het gebouw; de zwarte plafonds, de verrotte vloeren, kale muren en geen goede riolering. Na een jaar besloot de gemeenteraad om de school totaal te verbouwen, nadat was gebleken dat het opknappen van de school veel te veel geld zou gaan kosten. De ingang kwam aan de wegkant en er kwam een

gang met 3 leslokalen die goed stonden ten opzichte van de zon. Eerst werd het nieuwe gebouw geplaatst, van de oude school bleef alleen de fundering intact en daar werd een gymlokaal op gebouwd.

Van noodlokalen had men toen nog niet gehoord want tijdens de verbouwing werd de school soms voor een korte periode gesloten.

De nieuwe school werd ook worden gebruikt voor buurtactiviteiten, waardoor een levendige buurtvereniging ontstond. Ook ontstond door het initiatief van meeste Boomsluiters de toneelgroep "de Jonge Spelers".

Moelijke tijden voor de Geerstraatschool

Door de schaalvergroting in het onderwijs heeft de Geerstraatschool de nodige problemen gekend. Tot twee keer toe, in 1993 en 2000, werd de school bijna opgeheven. Door een te fuseren met de andere scholen van het openbare onderwijs kon dit tijt worden gekeerd.

Ook tijdens de MKZ-crisis in 2001 waren het moeilijke maanden voor de school. Doordat de school in het MKZ-gebied lag en veel kinderen op boerderijen woonden was het, vanwege besmettingsgevaar niet verantwoord klassikaal les te geven. De kinderen moesten daardoor thuis blijven.

Bronnen:

*1100 jaar Vaassen,
een stuk van Nel
Bohré*

*G. van der Zee,
kerkgeschiedenis
van Vaassen*

*Gegevens en foto's
van de evene-
mentencommissie*

*Gegevens van Hanneke van Hal locatieleidster
Diverse artikelen uit de Stentor*

Gesignaleerd

Gerrit Kouwenhoven

Heerde Historisch

Nummer 109 - december 2003.

In dit blad wordt de overleden Ir. B. Cramer herdacht aan de hand van een aantal onderwerpen van de Heerder geschiedenis waar hij in het laatst zich mee bezig hield. Dit is met name een oosters aandoend paviljoen dat in Amsterdam op de Tentoonstelling voor Internationale Koloniale en

Uitvoerhandel van 1883 heeft gestaan voor de sigarenfabrikant Boele en naderhand bij de Jacoba Hoeve in Wapenveld in de tuin is herplaatst. Als tweede onderwerp de driewieler van mevrouw Voorbeytel Cannenburg met een motortje ingebouwd in het aangedreven voorwiel. Een ander leuk artikel is de gedichte "verlanglieste" van Jan van Riemsdijk, waarbij veel ondernemers van zijn tijd de revue passeren. De schrijver J.A. de Wit licht alle genoemde ondernemers toe, geïllustreerd met advertenties van die bedrijven. Voorts wordt de kadastrale atlas Heerde/Veessen aangekondigd.

Heemkunde Hattem nummer 97, december 2003

Bevat diverse artikelen. Het eerste, "De langwerpige koe" is een verhaal uit de herinneringen van dominee H.J. de Groot, predikant te Hattem in 1901 - 1902, waarbij een nachtelijke reis over de Hoenwaard met dokter Ovink uit

Wezep centraal staan. Een smakelijk verhaal. In het tweede verhaalt Berna Samsom-Borst over de verbouwing van het museum in de Achterstraat. Het derde, geschreven door pastoor Van Vegchel, is een eerste aflevering over de Rooms-Katholieke Sint Andreaskerk die 40 jaar bestaat. In het vierde schrijft Gert van der Horst over de aanleg van de weg die Hattems binnenstad van doorgaand verkeer bevrijdde. J. Kroon schrijft in het vijfde over Paul Voerman, jeugdleider en stichter van kampeercentrum De Leemcule. In het zesde verhaalt Aart Agterhuis in dialect over zijn ervaringen bij het mannenkoor DEV en met de restauratie van de Grote Kerk. Verder een verslag van de verhuizing van de vereniging naar een nieuw onderkomen in de binnenstad.

Westerheem

tijdschrift voor de Nederlandse archeologie.

Jaargang 52, nr 5, oktober 2003.

Hierin o.a. een tweede deel van beschouwingen in hoeverre de wet toestaat om amateurs bij archeologie in te schakelen. Verder een beschouwing over de eerste Nederlandse stedelijke nederzettingen van de Romeinen.

Leven zo als het is.

Tekst: Dirkje Sneller, foto's: Aart Veldman. ISBN 90-72885-07-4.

Een boek over mensen die leven en werken aan de rand van de Veluwe. Sommigen afgezonderd van, sommigen midden in de samenleving. Gefotografeerde en geschreven portretten van o.a. Chris ten Bruggen Cate, de kunstschilder, onlangs overleden, die een kleinzoon van Koning Willem III was; de Hattemers Tinus de Weerdt en steenhouwer Henk Beernink; Dini van der Velde uit Hattemerbroek, die onder meer actief is in de historische vereniging van Oldebroek; Jan Eilander uit Vorchten; Gerrit Horst uit Heerde; Jan Willem Dalhuisen uit Oene/Epe; Willem en Geertje Nitrau uit Wapenveld.

Inhoudsopgave

Een terug- en vooruitblik	1
Mededelingen	2
Reactie van onze lezers	4
Herinneringen uit het verleden (4)	5
De Pelzerkamp	9
Een Oase in het Heerderdal	17
Een nieuwe kerk voor Vaassen (3)	23
Protest in Vaassen, 1658	27
In en om 'Het Ruwe Veen'.	31
De website van Ampt Epe	39
Geerstraatschool 1904-2004.	41
Gesignaleerd	47
Inhoudsopgave	49